door een der twee saamsprekers is opgeteekend, alleen dan *waarborg van echtheid* bezit, *als het door den tweeden mêe gelezen, goedgekeurd en geteekend is.*

Hoe Dr. Hoedemaker er dan ook toe komt, om te durven schrijven, dat hij zulk een gesprek *woordelijk* opteekende, gaat ons begrip te boven.

Waarlijk hij kon van de dagblad-reporters goud verdienen, als hij hun dat kunstje eens leerde.

Dit noopt ons dan ook tot de verklaring, dat het door Dr. Hoedemaker kwansuis woordelijk medegedeeld gesprek, door den man wien het aangaat hiermede openlijk *gewraakt wordt.*

Noch in zijn geheel, noch in zijn deelen wordt het door schrijver dezes ook maar van verre voor authentiek erkend.

Hieruit volgt echter geenszins, dat we ook voortaan op verdere schending van vroegere vriendentrouw, waaraan Dr. Hoedemaker zich mocht willen schuldig maken, hem te woord zullen staan.

Er volgt onzerzijds geen woord meer over.

Indien *twintigjarige vriendschap,* ook waar men ter wille van zijn overtuiging breken moet, geen waarborg oplevert tegen dergelijke velleiteiten, dan omsluiert men in droefenisse het aangezicht, *en zwijgt.*

Reeds het mededeelen van *een brief* wierd door een *heiden* als Cicero zoo onbarmhartig gebrandmerkt.

En hier worden niet maar *brieven,* neen maar *gesprekken* opgehaald.

Gesprekken, waarvan achter Dr. Kuypers rug om, opteekening is gehouden, met het oog op de breuke die stond te komen.

o, Tempora, o Mores!

En dat onder Christenen!

Ellieve, waar gaan we toch heen!

De heer Dr. Jonker, bekend door zijn vertaling van Calvijns zinsnede, plaatste de vorige week in de *N. Sprokkelaar* dit ingezonden stuk:

»Na de lezing van Dr. Kuyper's toespraak: »Niet de Vrijheidsboom maar het Kruis", kom ik u verzoeken, naar aanleiding van de daarin voorkomende noot op bl. 30 en 31, het volgende in uw blad op te nemen.

Mijn geweten verbiedt mij met dezen geleerde te polemiseeren. En de hartstochtelijke verbittering, waarmede hij de fiolen van zijn kwaadheid over mijn hoofd uitstort, deert mij niet, ofschoon zij mij tot onuitsprekelijke droefheid stemt — om zijnentwil.

Naar aanleiding evenwel van de smet, die hij op mijn naam als eerlijk man gelieft te werpen, slechts dit weinige:

Dr. Kuyper zegt, dat ik bij de vertaling van het berucht geworden citaat uit Calvijn „zijn" vertaling voor mij had.

Dat is onwaar.

Dr. Kuyper zegt ook, dat ik hem, »zonder iets er bij te voegen", naar dat citaat gevraagd heb.

Dat is mede onwaar.

Ik heb hem, gelijk het voegde, verlof gevraagd, om van de aanwijzing, waarom ik hem verzocht, in publiek geschrift gebruik te maken.

Ondanks de verzekering van mijn vertoornden censor (die mij dezen toorn onwaardig moest achten, en voor wien ik gevoel ernstiger te moeten bidden dan tot heden toe) dat ik geen Latijn versta, en bij de vele prikkelingen, die hij mij om mijn eenvoudige brochure meent te moeten aandoen, blijft het mijn rustige en blijmoedige overtuiging: »Magna est vis veritatis — praevalebit."

»De kracht der waarheid is groot — zij zal zegevieren."

Dank voor de opname dezer regelen.

Uw. Dw. Dr.,
A. J. Th. Jonker.

Elkerm, 23 Mei '89.

Hierbij merken wij op:

1°. Dat Dr. Jonker niet maar voor Dr. Kuyper bidt, maar dat hij hier ook *openlijk komt vertellen,* dat hij dit doet.

2°. Dat Dr. Jonker geen enkele poging waagt, om de onbegrijpelijke blunders die hem zijn aangewezen, te weerleggen, alsook zich onthoudt van elke erkentenis van ongelijk of schuldbekentenis; iets wat zijn plicht ware geweest, nu hij in het publiek deze zaak aanstipte; vooral waar hij zelfs op de intieme mededeeling komt aangaande zijn gebed.

3°. Dat Dr. Jonker de vertaling van Dr. Kuyper *wel* voor zich heeft gehad, iets wat blijkt uit zijn eigen brochure, waar hij die vertaling critiseert en er de kwansuis verkeerde opvatting van het *parcerem* in wraakt.

En 4°. dat Dr. Jonker, zoo hij, wat de noot op pag. 31 van de rede: *Niet de vrijheidsboom, maar het kruis,* aangaat, het daar geschrevene *niet* uit zijn verband had gerukt, zelf zou hebben ingezien, hoe ten onrechte hij ook op dit punt Dr. Kuyper van onwaarheid beticht.

In die noot schreef Dr. Kuyper namelijk:

»En 2°. kan ik het in Dr. Jonker niet goedkeuren, dat hij, *zonder zijn doel te openbaren,* mijn hulp inriep om zijn brochure mogelijk te maken.

Zonder iets er bij te voegen, vroeg hij mij naar Calvijns citaat; en ik gaf hem dit. Maar mij dunkt, als eerlijk man ware hij verplicht geweest, mij te zeggen, dat hij dit citaat *tegen mij* wenschte te gebruiken.

Hij zou het daarom toch gehad hebben. Maar zijn eigen positie ware dan zuiver geweest.

Wat overigens elk deskundige denken zal van de zonderlinge liefhebberij om de ruwe taal en toon uit de polemiek van Calvijns dagen te midden van onzen politieken strijd te werpen, is voor niemand dan voor Dr. Jonker een geheim.

Er werd dus gesproken van een plicht die op hem als eerlijk man rustte, om te zeggen, »dat hij dit citaat *tegen Dr. K.* wenschte te gebruiken". Dit „*tegen mij*" wierd zelfs gecursiveerd.

Toch laat Dr. Jonker dit weg, en bereidt zich daardoor de mogelijkheid om een broeder, ten onrechte, openlijk van onwaarheid te betichten.

Slechts dit zij Dr. Jonker toegegeven, volledigheidshalve had moeten worden meegedeeld, dat Dr. Jonker het citaat wel vroeg, om het in een uit te geven werk te gebruiken.

Vreemd toch!

Publiek komen zeggen, dat men voor iemand bidt. Zich onthouden van elke schulderkentenis waar men zich zoo danig voorbijgepraat heeft. En dan tot twee malen toe, publiek een broeder met groote letters van *onwaarheid* betichten, op gronden *die geen steek houden.*

Hoe raadselachtig is toch het menschelijk hart, ook in zijn vroomheid!

Theorieën van Kerkzuivering.

XII.

De tweede theorie van Kerkzuivering, die zich als *Doleantie* aandient, draagt dus, gelijk we zagen, zeer stellig het karakter van *Separatie* en wel van zulk eene „Separatie", die tot openlijke breuke leidt.

Bij de eerste theorie blijft het „Reformatie aan hoofd en leden", gelijk men het in Gersons dagen noemde. Ook hierbij is er wel zekere eerste zwakke graad van Separatie, doordien men zich, *elk voor zich,* onttrekt aan den kerkelijken dienst van verkeerde leeraren; maar deze Separatie blijft bedekt en particulier. Ze wordt niet doorgetrokken. En ze kan dit ook niet, omdat deze eerste theorie van Kerkzuivering juist eischt, dat de *kerkregeerders zelven* de Reformatie voor *heel* de kerk als korps tot stand brengen.

Bij de tweede theorie, die der *Doleantie,* echter wijzigt zich dit. Zoodra zij aan het woord komt, is door eenig notoir feit gebleken, dat de kerkregeerders de Reformatie der kerk *niet* willen, er zich tegen aankanten, en gezind blijken, om hun regeermacht desnoods aan te wenden, niet tegen de kettersche en ongeloovige lieden, die kwaad leeren en kwaad leven, maar juist omgekeerd tegen de rechtzinnigen en geloovigen, alleen omdat ze op Reformatie aandringen en oordeelen, er niet van te mogen afiaten.

Bij deze tweede theorie werkt de *Separatie* dus rechtstreeks door, en gaat over in openlijke breuke. Het stille, bedekte karakter der eerste Separatie valt weg; het wordt *scheiding.* Eenigszins op de manier, waarop man en vrouw, die het verband hunner jeugd niet heilig houden, in menig geval reeds lang gesepareerd leven, als de wereld ze nog voor één van ziel en zin houdt. Tot dan eindelijk de verbreking der heilige banden te verging, en die schijn niet meer is te redden. Dan lekt het toch uit. Daardoor mengt dan een ieder er zich in. De verhouding slaat wederzijds in hostiliteit om. En eindelijk komt het tot openlijke breuke en men vraagt *scheiding.*

En zonder nu uit dit beeld meer dan een derde van vergelijking op deze beide theorieën van Roformatie te willen toepassen, is het toch klaar als de dag, dat dit derde van vergelijking hier doorgaat.

Zoolang een kind van God nog aan Reformatie van zijn kerk door de kerk gelooft, zal hij zich wel van de ontrouwe kerkregeerders en voorgangers feitelijk separeeren, doordien hij zich terugtrekt, zich onttrekt aan hun dienst, en in allerlei protest hun doen en laten naar den maatstaf van Gods Woord veroordeelt; maar *voor het uitwendig verband* blijft hij met hen verbonden; blijven zij zijn leeraars, opzieners en voorgangers, en staat hij onder hun opzicht en tucht.

Zoodra echter de tweede theorie, die der *Doleantie* intreedt, valt dit laatste weg. De eerst bedekte Separatie gaat nu in openlijke scheiding over. De kerkregeerders in hunne colleges worden nu als ontrouwe voorgangers geheel en al verlaten. En voortaan hebben de getrouwe leden met de ontrouwe Dienaren geen enkelen officieelen band meer gemeen.

Een tweede kenmerkend verschil tusschen deze eerste en tweede Reformatie-methode ligt hierin, dat bij de eerste methode de geloovige leden elk voor zich en uit eigen hoofde handelen, terwijl ze bij de Doleantie handelen als „*de* geloovigen" en dus als representeerende *heel de kerk.*

Hierop dient zeer de nadruk gelegd, omdat mede hierdoor de *tweede* theorie zeer duidelijk van de *derde* onderscheiden is.

Zoolang men namelijk vasthoudt aan de Reformatie van de kerk aan hoofd en leden, d. i. aan de Reformatie van de kerk door de kerkregeerders, handelt elk lid der kerk bij zijn critiek en protest *uit eigen hoofde.* Hij behoeft daarom nog niet op zich zelf en alleen te blijven staan. Zeer goed zelfs kan hij zich voor zijn protest en critiek vereenigen met honderd of meer gelijkgezinden. Maar ook al klom dit getal van wie mee handelen en mee optreden tot veel hooger cijfer, toch treden deze allen steeds als particuliere geloovigen op, die nu als kerkleden bij de voorgangers, die over hen gesteld zijn, komen klagen en redres zoeken. En nooit kan bij dien stand van zaken door *de* geloovigen als *representeerende heel de kerk* gehandeld worden. Dit vloeit voort uit het feit zelf, dat ze klagen *bij de kerkregeerders;* deze dus als kerkregeerders erkennen; en zoolang deze erkend blijven, nooit anders als kerk handelen kunnen dan *onder hun leiding.*

Al wat dan ook vroeger hier te lande door de *Vrienden der Waarheid,* door de *Confessioneele Vereeniging,* door de *Ned. Ev. Prot. Vereeniging* enz. gedaan is, bleef particulier en onkerkelijk; eenvoudig doordien allen die zich mengden in deze actie, nog uitgingen van de onderstelling, dat de kerk haar geordende voorgangers *had,* en dus nooit anders dan *onder de leiding* van deze voorgangers kerkelijk handelen kon. Vandaar dan ook, dat het geheel in deze eerste theorie van kerkzuivering paste, dat men in de kiescolleges, classen enz. beter personeel zocht te brengen. Immers de bedoeling was en bleef steeds, dat men wel op kerkelijke actie aan zou sturen, maar dat ze gezocht zou worden onder de leiding der geordende voorgangers.

Zoodra echter de tweede theorie van kerkzuivering, die der *Doleantie,* intreedt, houdt dit op. Er ligt in de *Doleantie* als zoodanig een duidelijk uitgesproken overtuiging, dat men het opgeeft, om heil van de kerkregeerders te verwachten; zich niet verantwoord acht met langer, zij het ook slechts nominaal, onder hun Bediening te blijven verkeeren, en alsnu het oogenblik gekomen acht, waarin men, in gehoorzaamheid aan den Koning der kerk, gehouden en verplicht is, krachtens *het ambt der geloovigen,* zelf in naam en ten behoeve van heel zijn kerk op te treden.

Dit „ambt der geloovigen" nu legt aan Gods kinderen den plicht op, om zichzelven als verantwoordelijk te beschouwen voor wat de voorgangers doen. Gelijk in onze artikelen over het „Ambt der geloovigen" breedvoerig is aangetoond, is de „macht der kerk" door den Koning der kerk niet in de „voorgangers", maar oorspronkelijk in de geloovigen gelegd. Zoodra dus blijkt dat de voorgangers ontrouw aan den Koning zijn geworden, is het de plicht der geloovigen, de overgedragen macht terug te nemen, en die in naam van den Koning op anderen te leggen.

Doch hieruit volgt dan ook, en hierin juist schuilt het wezen der *Doleantie,* dat men nooit als particuliere leden tot *Doleantie* kan komen, maar dat deze steeds moet tot stand gebracht door „*de* geloovigen."

Wat is hierbij nu onder „*de* geloovigen" te verstaan?

Niet noodzakelijk *alle* kinderen Gods met hun zaad, die in eenzelfde stad of dorp wonen. Immers het geval kan zich voordoen, en doet zich telkens voor, dat een deel van Gods kinderen met hun zaad in een andere kerkformatie leven, en Luthersch of wat ook zijn.

Bij „*de* geloovigen" die recht hebben om in Doleantie te gaan, heeft men alzoo altoos deze beperking in het oog te houden, dat alleen bedoeld zijn die geloovigen, die saam kerkelijk leefden onder één kerkverband, en die kerkformatie uitmaakten, waarin men alsnu Reformatie tot stand wil brengen.

Doch dit is dan ook de eenige beperking voor het uitwendige, en elke actie ten deze moet dus altoos tot stand komen door *de gezamenlijke leden der kerk,* tot wier reformatie men zich opmaakt.

Hieruit volgt intusschen volstrekt niet, dat zoo er duizend leden in zulk een kerk zijn, alle duizend moeten bewilligen en medewerken. In het Engelsche parlement, dat voor het Lagerhuis uit pl. min. 700 leden bestaat, worden gedurig besluiten genomen met 50, 60 en minder stemmen, die toch volkomen rechtsgeldig zijn. De vraag is namelijk niet, of alle leden opkomen, maar alleen *of ze hadden kunnen opkomen.*

Gaat het goed toe, dan moeten dus die geloovigen, die zich aan het hoofd stellen, beginnen met *alle leden der kerk* op te roepen; dient wel geconstateerd, dat een iegelijk had *kunnen* opkomen; en eerst nadat dit geconstateerd is, kan men namens de *geheele* kerk besluiten en handelen.

De moeilijkheid schuilt hier dan ook uitsluitend in het recht van oproeping en in de conditie van actie.

In gewone omstandigheden hebben alleen de voorgangers recht tot oproeping der leden, om ze tot een wettig besluit, dat heel de kerk bindt, te leiden.

Maar dit kan natuurlijk niet meer gelden, zoodra het oogenblik aanbreekt, dat de kerk *tegen* en *buiten* haar voorgangers handelen moet. Zoolang er nu in zulk een kerk ook nog maar één getrouw ambtsdrager is, moet uiteraard van dezen de oproeping uitgaan. Maar ontbreekt ook die laatste man, en moeten de leden zelven handelen, dan natuurlijk staan allen in rechten gelijk, en is het de Pinkasquaestie. Dan treedt op, wien God de Heere er toe verwekt. Liefst eenigen saam. Zoo het kan uit diegenen, die algemeen alstrouwe „dienstknechten des Heeren" bekend staan.

En nu is het ongetwijfeld waar, dat dit zaanleiding kan geven tot botsing, naardien twee of drie tegelijk kunnen optreden. Maar toch blijft dit steeds hooge uitzondering. En bovendien, de schuld van deze verwarring komt niet voor rekening van wie optreedt, maar uitsluitend voor rekening van de voorgangers, die door hun ontrouw zulk een optreden noodzakelijk maakten.

Slechts zij een iegelijk, die de hand aan deezen ploeg slaat, in zijn conscientie ten volle verzekerd. Tegen twee kwaden moet hier gelijkelijk gestreden. Eenerzijds tegen de fheid die voor de zake zijns Heeren nie *durft* opkomen; maar ook anderzijds tegen den overmoed, die grijpt *naar wat hem niet toekomt.*

Maar waar nu langs dien weg een oproeping van alle leden der kerk plaats heeft, waarbij zij uitgenoodigd worden om in de verlegenheid hunner kerk te helpen voorzien, daar doet het aan de geldigheid om te kunnen beslissen, ook niets af of toe, of zij komen dan wel wegblijven. De vergadering wordt toch gehouden; gaat toch door; en neemt een wettig besluit, dat *heel* de kerk bindt.

Doch hier komt nu een tweede punt bij, de quaestie namelijk der *Belijdenis.*

Zoodra „*de* geloovigen" optreden, moeten ze hun *geloofsbrieven* toonen, alvorens recht tot actie te hebben. En deze „geloofsbrieven" nu kunnen ze niet voortbrengen uit de vroomheid huns harten, want die beoordeelt God. En ook niet uit een »lidmaatsbewijs" van de voorgangers, want juist om de ontrouw in hun Dienst zijn deze voorgangers verworpen. En zoo blijft er dan maar *één geloofsbrief* over die gelden kan, en dat is hun onbewimpelde erkenning van de *Belijdenis der kerk,* in wier naam ze optreden.

Om deze oorzaak is het bij zulk een vergadering noodig, dat aan niemand stemrecht op de saam te roepen kerkelijke vergadering gegeven worde, dan die verklaart, deze *Belijdenis der kerk* te hebben aanvaard en alsnog te aanvaarden.

Doch is aan deze bedenking voldaan, dan is zulk een vergadering ook volkomen bevoegd, om namens en ten behoeve van *heel de kerk* te besluiten. Want of er ook al honderden zijn, die hun plicht en roeping krachtens het *ambt der geloovigen* niet beseffen, dit ontheft dezulken niet van plichtsbetrachting, aan wie de Heere dezen plicht *wel* inprent. Al zijn er onder de leden en zulk een kerk velen die met de ontrouwe voorgangers heulen in plaats van het met den Koning der kerk te houden, dit ontheft de anderen niet van verantwoordelijkheid, voorzoover zij de ontrouw der Dienaren hebben ingezien. En al waren er nogmaals andere honderd, die om bijredenen of ter oorzake van stoffelijke belangen wegbleven, dit vermindert in niets de macht om wettig te besluiten van hen die opkwamen en tot het brengen van offers voor de zaak des Heeren bereid zijn.

Kuyper.

Uit de Pers.

Meer en meer blijkt dat de heeren Modernen over den loop van de zaak Lieftinck toch niet gerust zijn.

Althans de moderne heer Vrendenberg zond er aan de *Hervorming* dit stuk over in:

Waarde Redacteur!

Gij hebt dat dan maar best gezegd! Wat aan Lieftinck overkwam, dat kan elken moderne overkomen. Werd hij aangeklaagd door de septuaginta van Sliedrecht, er is allicht in elke gemeente één te vinden, die en predikant èn medegemeentelid kan beschuldigen van.... *modern* te zijn". Want hiervoor komt het aan. De aanklacht, tegen Lieftinck ingebracht, is een aanklacht tegen ons allen.

Eigenlijk ook tegen de Evangelischen. Want aan het verzoenend bloed gelooven zij evenmin als wij. Ook houden zij den Bijbel niet voor Gods Woord. Ja, wie gelooft nu nog, wat deze septuaginta van Sliedrecht willen, dat men gelooven zal?

En er zijn stellig beroemde classicale besturen genoeg, die de bezwaren tegen de leer »gegrond" zullen oordeelen. Misschien ook wel provinciale besturen, die „ontzetten" willen. Dan krijgen wij weer nieuwe uitbanningen, schoon op andere wijze en om andere redenen, dan die wij zagen met betrekking tot de dolerenden.

— »Ja, maar tegen de laatsten was de grief niet gelegen in de leer, maar in overtreding der reglementen," zegt iemand. Dat is zoo. Daarom zei ik ook: »om andere redenen." Maar in elk geval, het zijn toch uitbanningen. Wie zullen na al die zuiveringsprocessen overblijven?

— Wie? Gij kent het versje van de vechtende honden:

Berside Roel zag op zijn tochten
Geweldig veel.
Twee hallebiters vochten
Voor 't wijnhuis waar hij zat, enz.

De eindsuitkomst van het gevecht was:

Er bleven, op mijn eer,
Twee staarten, en — niets meer!

Ik vermoed, dat het ook in de kerk zoo gaan zal. De partijen zullen zoolang vechten, tot.... de staart" overblijft. En die staart is dan de echte Orthodoxie!

Intusschen, dat is een jammerlijke vertooning. Niet precies bevorderlijk tot eer van de kerk. Noch veel minder ten nutte van de maatschappij.

Men mag vragen: Is er dan in onsen tijd niets beters te doen? Gij zegt natuurlijk ja. En ik zeg dat met u. Eigenlijk geloof ik, dat *iedereen,* teminste bij goed nadenken, dit zegt. Maar wat is het geval? De Orthodoxie, ook al is ze niet meer ganzeh echt, blijft altijd even onhandelbaar. Zoolang er nog een restje van leervergoding in een mensch zit, schijnt hij 't niet te kunnen laten, op »handhaving" aan te dringen. Vandaar de gedurig zwenkende houding onzer Evangelischen. Soms zou men denken: »Pas op, ze gaan mee!" Maar mis! Morgen doet zich het »restantje sleer" weer gelden.

En velen, ook onder de Modernen, zijn dat heen en weer draaien moede. »Wij komen nooit verder!" is de klacht, en men legt zich neer, zuchtensmoede, wanhopende aan een bevredigend slot. Zelfs in onze classicale vergaderingen blijft dat. Geen voorstel meer, dat van frissche opvatting getuigt. Men stemt of gaat wandelen. Men verveelt zich of lacht. En als straks de vergadering uit is, gaan de meesten heen in het bewustzijn, dat er met de kerk eigenlijk ook niets te beginnen is. 't Is »conservatisme" in niets en beent! Geen kracht gaat er meer van *uit,* omdat er geen kracht *in* zit.

Of »slaapt" zij? En zal de schoone slaapster weldra ontwaken, zoodra maar de toovenaar komt, die met zijn gouden wonderstaf haar aanraakt?

Dat kan zijn. Maar — die toovenstaf zal dan zeer zeker moeten zijn een nieuwe organisatie, waarbij de verschillende richtingen zich vrij kunnen ontwikkelen of uitzuigen.

— »Zij hebben *nu* reeds haar vrijheid," zegt weer een. Ik antwoord: ja feitelijk in zooverr, dat rechtens de een den ander om de leer vervolgen kan, zonder dat de staarten overblijven. Maar *wettig* erkend is die vrijheid *niet!* En daar juist zit de fout. Vandaar de mogelijkheid van aanklachten als tegen Lieftinck.

Is het niet een schandaal, dat zulke dingen nog geschieden *kunnen?* Moest niet ieder bezuur zeggen: Houdt op, gij septuaginta, met uw zeuren over de leer; wij hebben ernstiger dingen te doen?" Zulk een vonnis zou korter zijn, maar aan duidelijkheid niet te wenschen overlaten.

Hoe dat te bereiken? Natuurlijk alleen doordat de Synode een daarop betrekkelijk wetsvoorstel doet en doordat de verschillende kerkelijke vergaderingen het aannemen. Maar — dan moeten er menschen in de Synode zitten, die dat voorstel doen willen en menschen in de verdere vergaderingen, die het aannemen willen. En die menschen komen er door de publieke opinie. Deze moet zich doen gelden. Maar zij moet dan eerst overtuigd zijn, dat werkelijk »oplossing" van den strijd het beste is.

Voor vrije beweging der richtingen, voor »oplossing" van de gedwongen eenheid in fracties, voor kerkspelvorming, voor wat niet al van dien aard, is reeds zoo dikwijls gepleit, maar — vruchteloos. We zijn nog niet, waar we weezen moeten.

Zal 't vooruit komen? Misschien! En anders.... de staart!

Warga. H. Veldkamp, Cz.

Zorg vooral schijnt het aan de Moderne heeren te baren, dat de rechterzij der Groningers, gerepresenteerd door het *Ev. Zondagsblad,* er zoo'n been niet in schijnt te vinden, dat de Modernen wel eens uit de kerk konden worden gezet.

Immers de redactie van de *Herv.* schrijft daarover:

Het *Evangelisch Zondagsblad,* over de zaak Lieftinck schuilvende, verklaart het altijd als zijne persoonlijke overtuiging te hebben uitgesproken, in een Christelijke kerk behooren de Modernen niet te huis. En dan volgt dit opmerkelijke zinnetje:

»Wij willen ze (de modernen) er niet uitdrijven, en indien hun geweten hen veroorlooft er in te blijven en onder allerlei vormen (?) den Christus te verloochenen en voor de gemeente af te breken (sic!), dat is *hunne* zaak."

Is dat niet een staaltje van averechtsche verdraagzaamheid?

Ben ik overtuigd dat gij, en dan nog wel onder allerlei vormen, *den Christus* verloochent — niet dat gij eenig dogma of eenige voorstelling, aangaande den Christus loochent, maar den Christus zelven verloochent en Hem, dat zal wel iets heel ergs zijn, voor de gemeente *afbreekt* —

dan van twee één: óf ik rust niet voor ik u uit de kerk heb geweerd; óf ik onteeg mij, bij den tegenwoordigen toestand der kerk, daartoe het zedelijk recht en ga deswege in zak en asche.

Maar dan er mij af te maken met een: dat is uwe zaak; en mij voor te doen als gold het niet de *mijne,* dat is toch wel een zonderlinge toepassing van het »doen door laten."

Dat is, de groote woorden der confessioneelen uspraten, zonder door te dringen tot hun zin; zonder te gevoelen, tot wat daden men gehouden is, als men ze werkelijk meent.

Tegen deze redeneering is weinig in te brengen.

Het zit in de lucht.

Sinds de Ethischen op de Zeister Conferentie met de Groningers gemeene zaak maakten, en wijlen Prof. Chantepie de la Saussaye ophield de Arianen zoo kwaad te vinden, zijn de linkervleugel der Ethischen en de rechtervleugel der Groningers steeds meer verbroederd.

Haast gevoelt men geen onderscheid meer.

Kuyper.

Officieele berichten uit de Ned. Geref. kerken.

VERSLAG der classicale vergadering van de Ned. Ger. Kerken in de Provincien Overijsel en Drente.

Donderdag 22 Mei vergaderden te Zwartsluis als Classis de ontkomen kerken uit de provincien Overijsel en Drente.

Na het zingen van Ps. 95:1 en het lezen van Rom. 15:1—14 opende Ds. Spoel van Kampen de vergadering met gebed. Er waren 15 van de 16 kerken vertegenwoordigd. Een welkomstgroet werd gebracht aan de kerken van Hasselt, Smilde en Lemele, die als vrijgemaakte kerken voor het eerst op de vergadering vertegenwoordigd waren.

Tot praeses werd benoemd Dr. Schot van Hardenberg, tot scriba T. v. d. Ploeg Jzn. van Steenwijk, tot assessor N. Hogervorst van Hoogeveen.

Behoudens eenige opmerkingen werden de notulen goedgekeurd. De kerkeraad van Kampen bracht bij monde van zijn praeses verslag uit van de correspondentie tusschen hem en prof. Rutgers omtrent de kerk van Kampereiland. Sommige leden uit laatstgenoemde kerk wenschten als lidmaten van die van Kampen te worden ingeschreven. De classis nam genoegen in het advies van Prof. Rutgers. Kampen en Kamper-eiland zijn sinds eeuwen 2 kerken. Of Kampen al of niet collator was van laatstgenoemde kerk doet er niets toe. De leden van Kampereiland moeten zelf hunne kerk vrijmaken, en waar het aantal belijders tot een klein getal mocht zijn geslonken, mochten ze tijdelijk geplaatst worden onder toezicht van den kerkeraad te Kampen.

Een afzonderlijk lidmaten- en doopboek moest daarvan worden aangelegd en er telkens op worden aangedrongen, dat de kerk van Kampereiland vrij werd. Het onderzoek naar Art. 41 der D. K. gaf bevredigende uitkomsten. Deze en gene kerk werd met advies gediend.

Den broeder ouderling van de pas ontkomen kerk te Lemele werd een beknopt verslag gevraagd van de vrijmaking dier kerk, vooral met het oog op art 180 van de Acta der Voorloopige Synode. Alles bleek geschied te zijn naar de eenmaal gemaakte verordeningen. In de kerk van Hasselt was een kleine misstap begaan, waarvan den kerkeraad der Chr. Ger. kerk aldaar kennis zal worden gegeven, om alle oorzaken van mogelijke bitterheid weg te nemen.

Waar twee der vrijgemaakte kerken nog gebruik maken van de Evangelische gezangen uit het jaar 1806, werden namens de classis deze kerken vriendelijk vermaand, op grond van art. 69 D. K., met de gevoegelijkste middelen die terzijde te stellen. Broeder Waterink, ouderling in de kerk van Lemele, werd als oefenaar toegelaten, terwijl eene commissie van onderzoek werd benoemd voor een anderen broeder. Afwijzend werd geantwoord op het verzoek van eene kerk om een vasten oefenaar aan te stellen. Wel stond de classis dit toe aan groepen van 3 of 4 kerken.

Rekening en verantwoording werd gedaan van onze Kerkbode, de redactie gewijzigd en de middelen besproken, om de Kerkbode meer tot vrijmaking der kerken van onze provincien dienstbaar te maken.

Besloten werd geen candidaten meer te laten optreden, dan na afgelegd praeparatoir examen, of een examen daarmeê gelijkstaande.

De consulentschappen en vacaturbeurten werden beter geregeld en middelen beraamd om de financieel zwakke kerk te Lemele te helpen.

De kerk van Hardenberg werd aangewezen als saamtoepende kerk van de e.k. classicale vergadering, in Augustus te houden te Meppel.

Ds. Fernhout, die na het noodzakelijk vertrek van Dr. Schot het praesidium uit diens handen overnam, eindigde met dankzegging.

T. J. D. Ploeg Jzn.,
h. t. scriba.

HIJLAARD, 28 Mei. Het is thans een paar maanden geleden, sinds we de laatste gift voor den bouw onzer kerk ontvingen.

Hoe! vragen we, zullen dan de Christenen in Nederland Hijlaard bijna redden, maar als het bijna gered is, weer loslaten? We weten het niet. Doch dit weten we wel, dat een dorpje, waarin feitelijk slechts op een 40tal huisgezinnen te rekenen valt, waaronder vele arbeiders, die van enkele guldens 's weeks moeten leven en waar de rijken der wereld vergeefs worden gezocht, een dorpje, dat op vele kaarten van ons land niet eens te vinden is, niet kan onderhouden eigen kerk met dienaar des Woords en eigen school (waarop een 80tal leerlingen) met hoofd- en hulponderwijzer en dan daarenboven nog aflossing en interest betalen voor op te nemen geld. Dit kan niet, en daarom: de nog ontbrekende *f* 1600 moeten er komen, of de kerk, die onder de eerste was, welke in Friesland de banier der vrijheid omhoog hieven en de leuze: »Voor Koning Jezus tegen het ongeloof!" deden weerklinken, blijft ongered. Alles wordt haar ontnomen en toch blijft de gemeente als gemeente voor hare rekening. De vijanden juichen reeds en schudden, wanneer zij ons eenvoudig doch net kerkgebouwtje

en pastorietje voorbijgaan, het hoofd, zeggende: »Slechts enkele jaren". Geenszins letten zij echter op den steen, die in den voorgevel van ons kerkgebouwtje prijkt en waarop tegenover de moeiten en gevaren, die dreigen, het vaste vertrouwen van heel ons hart in deze woorden staat uitgedrukt: »De Heere zal het voorzien." Doch middellijk, en daarom, Christenen van Nederland, die op de belijdenis van het Koningschap onzes Heeren nog prijs stelt! hoe moet het? Zullen binnen enkele jaren de verwoesters van 's Heeren Kerke over Hijlaard juichen, of zal Hijlaard ook door uwe hulp binnen enkele jaren het bewijs opleveren van wat Luther eens zong:

Houdt Christus Zijne kerk in stand,
Zoo mag de hel vrij woeden,
Gezeten aan Gods rechterhand,
Kan Hij haar wel behoeden.

We vragen niet veel. Indien ieder, die dit leest of hoort voorlezen, voor de zaak des Heeren te Hijlaard iets, al was het maar één kwartje, wilde afzonderen. Dat kan ieder, ook een dienstbode, ook een kind des huizes, dat zakgeld heeft.

Dat de huisvaders dit dan wilden voorlezen in hun gezin. En mocht soms worden opgezien tegen het overmaken, dan hebt ge, hetgeen ge afzonderen wilt, slechts in een stukje papier te wikkelen, waarop ge deze woorden schrijft: »Voor de kerk te Hijlaard", en dit dan, als ge ter kerke gaat, in het tweede zakje te doen. Dan zal uwe diaconie jegens ons de harmhartigheid wel willen oefenen, het na aftrek der overmaakkosten ons te willen toezenden. Dat de Heere uwe harten neige, opdat zijne Kerk hier tegenover het ongeloof, dat hare goederen neemt, toonen, hoe de Koning der Kerk weet te beschutten en te bewaren, die Hem belijden.

D. J. B. WIJERS,
dienaar des Woords.

Voor Kinderen.

HET PINKSTERFEEST.

Na Kerstfeest en Paschen komt het Pinksterfeest. De naam reeds zegt ons, dat het zeven weken na Paschen valt. Want »Pinksteren" komt van een Grieksch woord dat »Vijftigste" beteekent. De joden vierden het Pinksterfeest — dat tegelijk oogstfeest en feest der wetgeving was — *vijftig* dagen na Paschen. En zooals wij weten is op hun Pinksterfeest het onze begonnen.

Hoe dat plaats had is, hoop ik, allen lezers bekend. We lezen het in het 2e hoofdstuk van de Handelingen der Apostelen. Onder hoorbare en zichtbare teekenen, een geluid als van den stormwind en vurige tongen, werd de Heilige Geest uitgestort. De Heere Jezus had voorspeld dat het zou gebeuren, toen Hij zeide: »Ik zal den Vader bidden en Hij zal U een anderen Trooster zenden" en eveneens leert ons de Heere Christus, dat die Trooster is de Geest der Waarheid. Die Geest zou komen en blijven bij de discipelen en verder bij en met allen die gelooven, nu de Heere Jezus voor een tijd was weggegaan. Ja niet alleen tot hen zou die Geest komen, maar ook in hen, zoodat die in den Heere gelooven tempelen des Heiligen Geestes worden.

De Heilige Geest, welke in de plaats van den Heere Jezus op aarde kwam, is even goed een persoon als Hij zelf en niet maar een kracht of gezindheid, of iets dergelijks. Neen, Hij is de Trooster, gelijk de Heere Jezus de Verlosser, en Hij woont en werkt ook op dit oogenblik en steeds voort op aarde onder de menschen en leidt hun harten, gelijk Hij hun oogen verlicht, opdat zij zien welke de goede weg is, en daarop wandelen.

Dat is te allen tijd het werk van dien Geest geweest: de menschen in alle waarheid te leiden. Hij dreef de heilige mannen Gods, opdat zij de dingen zouden schrijven, zooals wij die in onzen Bijbel vinden. En wederom opent Hij onze oogen, opdat wij hetgeen geschreven is verstaan, en bewerkt onze harten, opdat wij het niet verwerpen tot ons oordeel, maar 't aannemen ter zaligheid.

Het Pinksterfeest herinnert ons al deze dingen niet alleen, maar zegt ons ook hoe de Heere God in zijn groote barmhartigheid, niet doende naar onze zonden, ons niet slechts het Woord schonk dat die Geest ons liet beschrijven, maar ook de harten leidt, opdat de menschen zouden komen tot de kennis van God en zoo tot de zaligheid en den vrede die in Hem is. Dat te verstaan en te smaken is beter dan alle wereldsche blijdschap, die op het Pinksterfeest zooveel gezien wordt, om niet te spreken van de goddeloosheden, als dronkenschap en zoo meer, die op dat feest vaak voorvallen.

Maar die met den Geest des Heeren vervuld zijn, kennen betere dingen, en hun hart gaat niet uit naar de genietingen dezer wereld. Met dien Geest geve de Heere ons vervuld te worden. Zoo we het Hem vragen, Hij zal ons hooren, want er staat geschreven: „Indien dan gij, die boos zijt, weet uwen kinderen goede gaven te geven, hoeveel te meer zal uw Hemelsche Vader den Heiligen Geest geven, dengenen die denzelven van Hem bidden."

Een kort onderzoek.

Iedereen kent den beroemden president der Vereenigde Staten Abraham Lincoln, die tegen 't einde van de slaven-oorlog vermoord werd. Kort voordat hij tot president werd verkozen trad eens een man zijn eenvoudige woning binnen, en op Lincoln, die tot candidaat voor het presidentschap aanbevolen was, toetredend, vroeg hij hem zonder nadere verklaring:

»Rookt gij ook?"

»Nooit," antwoordde Lincoln bedaard.

»Drinkt ge?"

»Nooit, of ja, wacht even! Eens hebben ze mij een serenade gebracht, en toen vroegen mij de jongelieden die er bij waren, mede te doen bij het nemen van een feestdronk. Ik weigerde, maar zij goten 't mij in de keel. Dat is de eenige maal, dat ik drank heb gedronken."

»Best," zei de vreemde, »dan zijt gij de man dien we hebben moeten. Ik groet u."

De man ging heen, en weinige weken later was Abraham Lincoln tot president der Vereenigde Staten gekozen.

Wie in den sterken drank dwaalt, zal niet wijs zijn.

Een echte gierigaard.

Nu ruim veertig jaar geleden, was 't, als sommige lieden 't goed onthouden hebben, een even prachtig voorjaar als thans. Toen moet op zeker dorp 't volgende zijn gebeurd:

Daar woonde een rijke heereboer, die om zijn inhaligheid bekend en dus weinig geliefd was. Op zekeren morgen ging hij uit en overzag zijn bloeiende velden en welige akkers, die alle getuigden van de onverdiende goedheid des Heeren.

De boer echter keek steeds naar de aarde en zag nooit op tot Hem, die al deze dingen geschapen heeft.

Juist kwam daar de schoolmeester aan. Hij groette den heereboer en sprak:

»Gij moet wel verblijd zijn, buurman, over zulk heerlijk weer, zoo'n zonneschijn en zulke rijke velden."

»Verblijd zijn!" riep de boer verbaasd: »hoe dat? Waarom zou ik blij wezen? *De zon schijnt immers overal.*"

Een schoolmeester is een knap man, dat weet ieder. Maar toch wist deze niet wat hij van zoo'n schraapzucht moest zeggen. Hij vergat zelfs te groeten, en liep metterhaast heen.

HOOGENBIRK.

Ingezonden Stukken.

(*Buiten verantwoordelijkheid van de Redactie.*)

Mijnheer de Redacteur!

Het volgende feit van getrouwe en waardige handelingen door een Synodaal predikant heeft jl. Zondag 2 Juni plaatsgehad.

De Weleerw. heer Ds. W. C. Barbas, te Dubbeldam, zou eenige kinderen doopen, en las daartoe het Formulier eerst in zijn geheel voor. Aan de vragen daarin voorkomende gekomen zijnde, bleef een der vaders stokstijf staan, zonder dus een antwoord op die vragen te geven, en toch, hoewel de predikant dat zag en daardoor 's mans overtuiging ook wel begrijpen kon, doopte dominee toch het kind en besloot de plechtigheid met de gemeente Psalm 134:3 over de doopelingen te doen aanheffen.

De ondergeteekende was hiervan oor- en ooggetuige, en zendt u dit bericht, om er in *de Heraut* geheel naar uwe zienswijze publiciteit aan te geven.

A. V.

Gereformeerde Gezindheid.

Ned. Geref. Kerken.

ACHTTAL: Vlissingen, A. Middelhoop te Nijkerk, J. Huisebos te Zuidwolde, J. C. Van Schelven te Dieren, J. D. v. d. Velden te Buitenpost W. F. A. Winckel te Oudewater, G. Vlug te Leiderdorp, F. Fortuin te Barendrecht en J. W. Mulder te Harderwijk.

DRIETALLEN: Francker. K. Fernhout, te Zwartsluis. G. Vlug te Leiderdorp en R. K. Brouwer te Makkum. — Wijckel Balk, R. Gruntke te 's-Hage, K. Stelma te Lemmer en H. K. Zijlstra te Kooten. — Scheveningen. W. Ringnalda te Hurmelen, A. O. Schaafsma te Kralingen en T. H. Woudstra te Maassluis.

TWEETAL: Deventer, J. H. Allaart, cand. in de theologie aan de Vrije Universiteit en G. Vlug te Leiderdorp.

BEROEPEN: Oosterend, M. R. Polman, Chr. Ger. pred. te Houwerzijl. — Anjum, W. J. Draijer Chr. Ger. pred. te Oudega (Sm.). — Wageningen, A H. Gezelle Meerburg, Chr. Ger. pred te Nijmegen.

AANGENOMEN: Westervoort, Gruntke, emer. pred. te 's Hage.

BEDANKT: Woudsend, W. Ringnalda te Harmelen. — Hilversum, J. Schotel, Chr. Ger pred. te Haarlem. — Dokkum, T. H. Woudstra te Maassluis. — Groningen, K Fernhout te Zwartsluis. — Scheveningen, H. H. Veder te Schiedam.

Christelijke Gereformeerde Kerk.

DRIETAL: Lutten, J. Schoemakers te Veldhuizen, H. Van Hoogen te Wildervank en R. Vos te Veendam.

BEROEPEN: Groningen, A. H. Gezelle Meerburg te Nijmegen. — Strijen, B. Loman te Herwijnen

BEDANKT: Hoogeveen. G. Elzinga te Sneek. — Nieuwendijk, M. J Van der Hoogt te Zaandam.

Synodale Gemeentschapskerk.

VIERTAL: Middelburg. J. W. Kantzman te Dinkelloo D. J. Karres te Brummisse. M. A. Van Regteren Altena te Bussum en T. H. J. Grundlehner te Delft.

DRIETALLEN: Dordrecht, D. J. Karres te Brummisse D C. C Stap te Wijk bij Duurstede en S. L. Van Stein Callenfels te Heerde. — Haarlem (vac. Escher, C. I. Lammerink te Scheveningen, M. Göppner te Harderwijk en H. E. Faure te Rheden. (Vac. Brutel de la Rivière), B. J. Swaan te Gouda, O. Schröcke te Zandvoort en G. J. De Hoest te Zutfen. — Leeuwarden, D. Cannegieter te Goor, H. J. André Douwes te Dwingeloo en R. H. Drijber te Brielle.

TOEZEGGING VAN BEROEP: Wanneperveen, D. E. J. Hobkes, cand. te De Steeg. — Moerkapelle en St.-Johannesga, W. B. H. Van Linschoten, cand. te Middelburg. — St.-Anthoniepolder, W. Westhoff, cand. te Vorchten.

BEDANKT VOOR TOEZEGGING VAN BEROEP: Schoonebeek, W. Westhoff, cand. te Vorchten. — Venendaal, E. A. Lasonder te Oosterwolde. — Heerjansdam, J. Deur te Leerbroek.

BEROEPEN: Holten, P. J. Steenbeek, te Lochem. — Wilsum, W. De Leeuw, cand. te Oosterwolde. — Wijngaarden, P. Bokma, cand te Utrecht. — Rhenen, H. J. L. Poort te Harmelen. — Leiderdorp, Ph. J. Hoedemaker te Niiland. — Luthewierum, R Beunk te Norg — Souburg, P. S. Meerburg te Kethel — Moerkapelle, St.-Johannesga, Delfstrahuizen en Heinkenszand, W. B. H Van Linschoten, cand. te Middelburg. — Zevenbergen, G. J. Van Limburgh te Thamen aan den Amstel. — Maasland, A. J. De Vlieger te Wehrijp. — Termunten, A. De Jong te Hoogebeintum. — Den Ham, J. W. F. Gobius du Sart te Nieuw en St.-Joosland — Denekamp, C. L. Voorhoeve, cand te Rotterdam. — Loon op Zand J. R. Van Kooij te Steenderen. — Everdingen, C. Van Koetsveld te Oosterhout. — Noord-Zijpe, C. Woutman te Berkhout.

AANGENOMEN: Kerk en Kapel Averaath, P. C Van Wijk te Tiel. — Denekamp, C. L. Voorhoeve, te Rotterdam.

BEDANKT: Hontenisse, C. Van Koetsveld te Oosterhout. — Jutfaas, W. A. Houbolt te Veenendaal. — Kollumerzwaag en Meteren, P. Bokma, cand. te Utrecht. — Goudswaard, C. L. Voorhoeve, cand. te Rotterdam. — Zoelmond, W. Westhoff, cand. te Vorchten. — Minden, E A Lasonder te Oosterwolde. — Zetten, J. Bolkestein te Ter Aar. — Aalst, A. P. Simons Cm. te Bergschenhoek. — Monnikendam, J. F. Van Lennep te Dieren. — Biezelinge, J. Verweij te Overzande — Hindeloopen, A. W. Hötte te Sittard. — Grosthuizen, F. Pijper te Veendam. — Krommenie, Ph. Begemann te Wijmarsum. — Gapinge en Oudelande, H. B. Van Linschoten, cand. te Middelburg.

Advertentiën.

GETROUWD:
PIETER HENDRIK POUWELS,
EN
ANNA CHRISTINA WILLINK,
die, mede namens wederzijdsche betrekkingen, hun hartelijken dank betuigen voor de vele en buitengewone blijken van belangstelling, bij hun huwelijk ondervonden.
Amsterdam, 6 Juni 1889.

Vrije Universiteit.

Nu reeds kan met goede hope verwacht worden, dat de aanstaande jaarvergadering, op 27 dezer te Dordrecht te houden, aan belangrijkheid niet voor de reeds gehoudene zal behoeven onder te doen. Voor de ure des gebeds aan den vooravond, heeft zich bereid verklaard als voorganger op te treden Ds. Sikkel van 's-Gravenhage; terwijl op de ochtendvergadering, die door Prof. Fabius zal worden gepraesideerd, Prof. Kuyper de vraag zal bespreken, betreffende het kerkelijk verband voor de theologische faculteit. In den namiddag zal een openbare meeting worden gehouden met debat, toegankelijk voor ieder die wil, waarin Prof. Rutgers de vraag wenscht te behandelen: »Waar moet, volgens den aard der theologische wetenschap, de opleiding van aanstaande bedienaren des Woords geschieden: aan eene universiteit of aan een theologische school?"

De vergaderingen op den 27sten worden gehouden in het gebouw Musis Sacrum, nabij het station. Een gemeenschappelijke maaltijd zal te 5½ uur worden gehouden in het Hôtel Ponsen, tegen betaling van *f* 2 per persoon. De heer G. T. W. Herngreen, secretaris der regelingscommissie te Dordrecht, verklaart zich bereid voor logies te zorgen, wanneer men zich tot hem richt, met opgave van maatschappelijke positie: zooveel mogelijk wil men trachten herbergzaamheid te vinden bij de broederen, en voorts in logementen, tegen betaling van *f* 1.50, *f* 2 of *f* 2.50 per nacht. Zooals ik reeds mededeelde, kan men, voor den prijs van enkele reis, retourbiljetten op de Staatsspoor bekomen, wanneer men slechts een kaart aanvraagt aan ons bureel alhier (Keizersgracht 162), welke kaart aan het plaatsbureau der stations moet vertoond worden. Zij, die nog als lid of begunstiger wenschen toe te treden, kunnen zich daartoe aanmelden, hetzij aan ons bureel alhier, of op den dag zelven, vóór de vergadering, aan den ingang der zaal.

Zegene de Heere deze onze samenkomsten, en zij bovenal de Geest des gebeds vaardig over de vergaderden!

Met oprechte blijdschap kan ik weder mededeelen, dat sedert mijn laatste mededeeling met goed gevolg het candidaatsexamen in de godgeleerdheid afgelegd hebben, de heeren J. Schokking, P. N. Kruijswijk, M. Wynia en O. De Roos, die alzoo weder eerlang het gewichtvolle ambt van bedienaar des Goddelijken Woords zullen kunnen aanvaarden, wanneer zij ook door de kerken daartoe bekwaam zullen geoordeeld worden, evenals onlangs onzen geachten vriend, den heer D. C. P. Sluijter en nu weder dezer dagen den heer C. W. E. Ploos van Amstel is tebeurtgevallen. Mogen zij allen waarlijk arbeiders zijn in den wijngaard des Heeren, ons van God geschonkenop het geloovig gebed der gemeente! (Matth. 9:38) W. HOVY.

In dank ontvangen:

Voor de Vereeniging:

Aan Contributiën: door den heer P. Maliepaard te Stad aan 't Haringvliet *f* 11; door den heer L. Onvlee, uit Wijmbritseradeel IV *f* 96.50; door den heer L. M. Valstar uit Naaldwijk *f* 23; door den heer D. J. Van der Lee te Voorburg *f* 69; door het Loc. Comité te Maassluis *f* 9.75; van den kerkeraad te Thamen a/d. A. *f* 25; door den heer P. Pauw te Buiksloot *f* 11; **aan Collecten:** door den heer Jb. v. O. van de Ned. Ger. Kerk. te Sprang *f* 4; door Ds. D. J. B. Wijers te Hijlaard, Paaschcollecte *f* 20; door den heer Jac. Van Gurp te Ooltgensplaat *f* 2.45; door den heer L. Jaspers te Hilversum Paaschcollecte *f* 23.25½; door Ds. J. H. F. Gangel Paaschcoll. *f* 32.60; door den heer W. Jaarsma te Heeg *f* 36.23; door den heer P. Maliepaard van de N. G. Kerk te Stad aan 't Haringvliet *f* 9.60; door den heer J. H. De Waal Malefijtvan de N. G. Kerk te Zeist *f* 17.56½; door Ds. P. Segboer van de N. G. Kerk te N. Lekkerland *f* 33; **aan Schenkingen:** door den heer A. Schouten te Raamsdonk *f* 10; door den heer W. Wolzak Gz. gevonden in de collecte te Alkmaar *f* 1; door den heer J. v. d. Kooy te Maasland, van de Meisjesvereen. te Maassluis *f* 2.75; door den heer J. H. de Waal Malefijt te Zeist van den heer Th. A. M. *f* 1.25; door Ds. P. Segboer gevonden in de collecte *f* 2; door Ds. De Mol Moncourt te Nieuwerkerk a/d. IJ. van N. N. *f* 1.

Voor de Medische Faculteit:

Door den heer D. J. Van der Lee te Voorburg *f* 1; door mej G. Balder van de Jongedochters-vereen. te Broek op Langendijk *f* 5; door den heer W. A. Vrolijk Jr. *f* 25; van den kerkeraad der Chr. Ger. kerk te Goes *f* 10; door den heer E. Felder Jr. te Haarlem van v. d B. *f* 5.

Voor het Hospitium:

Door Prof. Dr. A. H. De Hartog onder lett. A. O. *f* 300; door Ds. G. Klaarhamer te Rotterdam *f* 8.50; door Ds. A. Van Schelven te Oude-Wetering, een Paaschpenningske van N. N. te L. *f* 1; door den heer J. H. De Waal Malefijt van den heer Th. A M. *f* 1.25; door Ds. J. H. M. G. Wolf van N. N. te Oost-Kapelle *f* 10.

Voor het Studiefonds:

Bij Prof. Dr. A. H. De Hartog ingekomen: Van L. en echtg. te R. bij hunne vijf-en-dertigjarige echtvereeniging *f* 2.50, H. De Vr. te Z. B. *f* 10; A. v. E. te Utr. *f* 5.50; door den heer W. De Vroom, collecte Ned. Ger. kerk te Harderwijk *f* 9.50; 1/3 van het saldo van den Bestuurdersbond der corporatieleden te Amsterdam *f* 6; juffr. B. te A. *f* 1; juffr. C. E. B. te R. en eenige vriendinnen *f* 13.10; collecte N. G. K. te Naaldwijk *f* 10.38; door den heer P. Van Loon, nagift *f* 2.50; door den heer W. H. van v. W. te B. in W. *f* 2; door Prof. De S. L. onder motto: »Wie dankoffert, die zal Mij eeren", Mej. S. te A. *f* 1; door Ds. B. v. S. nagekomen giften van Mej. D. W. *f* 1.50; Mej. A. B. *f* 0.50; van de Ger. Jongel.vereen. »Mamix" *f* 1.60; door Dr. W. te M. van een catechisante *f* 2.50; door Ds. P. Van Son *f* 25; door den heer J. H. De Waal Malefijt te Zeist van den heer Th. A. M. *f* 1; gecollecteerd in de Raamkerk van A. M. *f* 1; van J. T. *f* 0.50; in de Keizersgrachtkerk *f* 1.

S. J. SEEFAT, *penningmeester.*
Hilversum, Villa »Dallust".

Iemand, die den Heere vreest, vraagt of er niet een broeder of zuster is, die hem, daar hij een uitgebreide zaak heeft, zou willen helpen aan **200 of 300 gulden als bedrijfskapitaal**, tegen een jaarlijksche rente en aflossing. Voor geen langen tijd, desnoods voor één à twee jaar. Brieven dienaangaande worden spoedig ingewacht onder lett. L. N., aan het bureau van de *Heraut*.

M. FORMA,
BEHANGER.
29, DAMRAK 29,
AMSTERDAM.
TAPIJTMAGAZIJN.

Amerikaansche Orgels.
Steeds voorhanden groote sorteering **Amerikaansche Orgels**, in alle prijzen en verschillende modellen, voor Huis, Zaal en Kerk, in het
Piano- en Orgel-Magazijn
van
G. A. GOLDSCHMEDING,
Warmoesstraat 141, Amsterdam.

ORGELHANDEL
M. J. RADIUS,
Keizersgracht 305, Amsterdam.
Groote keuze, lage prijzen, voordeelige conditien, schriftelijke garantie.

Bij **J. A. WORMSER** te **Amsterdam** is verschenen:

Het Reglement van '52.
Historisch-juridische studie
OVER HET
Hervormd Kerkbestuur,
DOOR
Mr. D. P. D. FABIUS.
Hoogl. aan de Vrije Universiteit.
TWEEDE STUK.
Compleet in 3 stukken. Prijs *f* 3.90.

Uitgaven van J. A. WORMSER, te Amsterdam:

ACTA
der
VOORLOOPIGE SYNODE
van
NEDERDUITSCHE GEREFORMEERDE KERKEN.
Gehouden te Utrecht.
1888.
EERSTE GEDEELTE.
Prijs f 0.90.

TWEEDE GEDEELTE.
1889.
Prijs f 0.80.

KORTE BESCHRIJVING VAN HET LEVEN
VAN EN DE
WONDERBARE LEIDINGEN GODS
MET
BASTIAAN BROERE,
in Nederland en in Amerika.
MET EENE INLEIDING VAN
J. J. A. PLOOS VAN AMSTEL.
Pred. te Reitsum.
Met portret (lichtdruk) van Broere.
Prijs *f* 0.60.

Cijfers en Feiten
op het gebied der Zending.
Eene TOESPRAAK door
Dr. Th. Ch. L. WIJNMALEN.
Uitgegeven ten voordeele van de Nederlandsche Gereform. Zendingvereeniging.
Prijs *f* 0.15.

EEN UITVERKOREN VAT.
Het leven van Johannes Calvijn.
Met eene Voorrede van
J. J. A. PLOOS VAN AMSTEL,
Predikant te Reitsum.
MET PORTRET VAN CALVIJN.
Part. prijs *f* 1.20. (In stempelband *f* 1.80).

Uitgaven van J. A. WORMSER, te Amsterdam.

Werken van Dr. A. KUYPER.

DAGEN VAN GOEDE BOODSCHAP.
I. In den Kerstnacht. II. De Paaschmorgen. III. Op den Pinksterdag. IV. Oud- en Nieuwjaar.
Prijs van de geheele serie in vier fraaie stempelbanden *f* 3.60; in vier deelen ingenaaid *f* 3.60.
Elk deel op zichzelf is compleet en verkrijgbaar, geb. à *f* 1.70, ing. à *f* 1.20.
De inteekening op de serie à *f* 3.60 is bij alle boekhandelaren opengesteld.

Het Werk van den Heiligen Geest.
Drie deelen van pl. m. 20 vel.
Prijs *f* 7.50.
Deel III is ter perse en zal weldra verschijnen. Eén stempelband voor de drie deelen wordt in gereedheid gebracht.

De Vleeschwording des Woords.
Een deel postf. van pl. m. 19 vel.
Part. prijs *f* 1.90. Gebonden *f* 2.40.

Uit het Woord.
BIJBELSTUDIËN.
Tweede serie. Deelen I, II, III.
Part. prijs per deel *f* 3.40. Gebonden *f* 3.90.

HONIG UIT DEN ROTSSTEEN.
DEEL II.
Part. prijs *f* 2.90. Gebonden *f* 3.40.

De twaalf Patriarchen.
BIJBELSCHE KARAKTERSTUDIËN.
Prijs net ingebonden *f* 1.—, ingenaaid *f* 0.75.

„ONS PROGRAM."
Prijs *f* 3.60, in linnen band *f* 4.50.

De drie Formulieren van Eenigheid.
Voor kerkelijk en huiselijk gebruik.
Benevens het
Kort Begrip der Christel. Religie,
uitgegeven door de Predikanten
C. A. RENIER en B. VAN SCHELVEN.
Vijfde Duizend.
Prijs gecartonneerd *f* 0.40; 25 Ex. *f* 9.50 50 Ex. *f* 18.—.
In rood linnen stempelband *f* 0.90.
Groot formaat met wit papier in stempelb. *f* 1.25

„Sion door recht verlost"
TIJDREDE.
Prijs *f* 0.50.

Tweeërlei Vaderland.
Prijs *f* 0.50.

Het Calvinisme en de Kunst.
REDE
BIJ DE
OVERDRACHT VAN HET RECTORAAT
DER
VRIJE UNIVERSITEIT
op 20 October 1888.
Prijs *f* 0.90.

UIT DE DIEPTE.
Leerredenen van Predikanten der Nederd. Gereform. Kerken
(DOLEERENDE).
DERDE JAARGANG. (1 Juli 1888–30 Juni 1889).
Prijs per jaargang *f* 3.90 (slechts *f* 0.07½ per nummer).
Onder medewerking van de heeren:
J. BAJEMA, C. L. D. VAN COEVERDEN ADRIANI, F. FORTUIN, N. A. DE GAAY FORTMAN, J. H. F. GANGEL, Dr. G. VAN GOOR J.Lz., Dr. A. H. DE HARTOG, H. HOEKSTRA, J. H. HOUTZAGERS, D. J. KARSSEN, Dr. A. KUYPER, J. LANGHOUT, F. P. L. C. VAN LINGEN, H. W. VAN LOON, W. MAAN, C. A. RENIER, G. RINGNALDA, B. VAN SCHELVEN, J. C. SIKKEL, P. VAN SON, A. VAN VEELO, Dr. L. H. WAGENAAR, J. J. WESTERBEEK VAN EERTEN, W. F. A. WINCKEL, T. H. WOUDSTRA en anderen.
Een vastgesteld deel der opbrengst wordt gestort in de **Gemeene kas voor Predikantstractementen**, welke men dus door de inteekening steunt.
Duizenden exemplaren worden geplaatst; terwijl het aantal inteekenaren steeds groeit. De eerste jaargang was uitverkocht lang vóór het laatste nummer verschenen was.
Op den **derden jaargang** blijft de inteekening bij alle boekhandelaren opengesteld, zoolang de **tegenwoordige** oplage strekt.
De uitgever,
Amsterdam. J. A. WORMSER.

GEDRUKT TER KON. NED. STOOMDRUKKERIJ, WARMOESSTAAT 106 AMSTERDAM.